

VALLOMÁSOK

Kalmár Ferencsel Gobby Fehér Gyula beszélget

Hosszú ideig jártam a topolyai művésztelepre. És ez a művésztelep még a mai napig is nagyon inspirál. Mert ott van egy tó mellett, ahol igen gazdag a vegetáció. És télen, ha az ember sétál, a talpa alatt ott van a csattanómaszlag, ott vannak az ágak, a bogáncsok, a gyomnövények termései.

Ez nagyon széles skálájú, kevésbé ismert formavilág. Ezekből vittem a szobámba egy nagy rakást. Akkor szétszededgettem őket. Nagyítóüveg, ceruza, tus, hammerpapír mindig volt kéznél, és részletes rajzokat csináltam róluk. Mindent lerajzoltam reálisan, úgy, ahogy volt. Télen kirohadnak a lágyabb részek, s csak az erecskék maradnak meg. Ezek tartják össze hálószerűen az egész szerkezetet, és ez már egy szobor. Én ezt szó szerint pontosan lerajzoltam a természetből, mondjuk, egy olyan ötvencentis nagyságban. Egészen új formát kaptam. Akkor ezeket az összedarabolt lapokat összeraktam, és középre helyeztem el például egy magasra fölpolírozott rézdarabot, és így fantasztikusan érdekes, több anyagból álló háromdimenziós rajzot kaptam. Most készült szobraim sem sokban különböznek tőlük, mert végeredményben ezek mind térbeli grafikák. Most is csinálok ilyen térbeli grafikákat, mert vékony fa- és aranyozott vaspálcákból rakok adalékot a faszoborhoz. Itt pedig a vashoz tettem rezet. Szóval ilyen formában itt is az van, hogy kombinálgatom az anyagot. Nagyon hosszú ideig inspirált meg érdekelt, a mai napig is érdekel a kombinált anyagoknak meg a növényi részecskéknek az architektúrája, a növényi részecskéknek a kinézése, a formavilága. Ez kimeríthetetlen valami. Kell szereznem egy jó nagy nagyítót, nemcsak ezt a normális 3,5-eset, mert ez elég gyöngye dolog: a bogarakig jutottam, de a bogár szemét még nem láttam közletről. Azt meg kell nézni, és abból is lehet valami érdekeset csinálni.

– Szóval a vassal való további munkáról úgy mondtál le, hogy fáj a szemed.
– Fáj a szemem. Igen. Meg hogy is mondjam neked, egy kicsit kiéltem magam, kielégültem, tudod? Most a fával kombinálgatok.

– A fa az tulajdonképpen gyerekkori emlék is nálad. Édesapád is azzal dolgozott.

– Hogy is mondjam neked, ez azt hiszem, hogy inkább tudat alatti emlék. Én nem gondolok arra, hogy ez nekem az. De az! Most te hoztad fel a felszínre. Meg gyerekkoromtól kezdve a mai napig is például egy gamacsos fának a szép vonalvezetése vonz. Egy kukoricacsumát, nem tudom biztosan, hogy láttál-e. Hogyha annak a légyökereét elvágod vagy letéped, marad egy lyuk, egy picike kis lyuk. Ha azt nagyítóval megnézed, látod, hogy bizony komoly architektúra az. Ezeket kis medalionokként raktam össze, és csináltam egy szobrot. Kb. 40–50 centis volt a hosszúsága, magassága nem volt sok, talán 15 centi, vajdasági medalionokként. Tudniillik arra gondoltam, hogy ha valakit megölték, lelőttek, az mit látott utoljára! Kukoricásban ölték meg. Vagy lőtték le. Akkor tudatának az utolsó szikrájával látta még a kukorica légyökereit lent a földtől egy centire. Vagy rajta feküdt a földön, és látta ezeket a légyökereket, meg a kitépett légyökereket. Ezt a látványt csináltam meg szobornak. És gondolom, hogy nagyon sikerült.

– Hogy tértél rá a fára? A motívumok vezettek, vagy . . .

– Tényleg, az előbb el is kezdtem én a fát mondani. Ha kimégy az erdőbe, egy olyan elhagyatott régi erdőbe, sok korhadást, letört ágat találsz. Ezeket ha megnézed, különleges világot látsz. Ezt a világot én szerettem, és ezt valahogy meg akartam mintázni. Végeredményben a fa a számomra az ősi, a szent fétis. És ezeket a fétisemlékeket csinálom magánemlékeként. Ez az absztrakt formavilág érdekelt, és azt más formában, de most is csinálom. Én most is rajzolom őket. Most is mintázom őket.

– Láttam, hogy kétféleképpen kezeled tulajdonképpen a faanyagot. Egyrészt úgy, hogy meghagyod, alkalmazkodsz hozzá, tehát a fa már előre diktálja a formáját, másrészt pedig úgy, hogy szabadon alakítod. Tehát magad a kiharított fadeszkára képet rajzolsz.

– Ez a fától függ. Mielőtt hozzáfogok egy munkához, sokszor órákig, napokig, hetekig, hónapokig nézek egy faformát, mert teli van az udvarom fával. Száraz fával. De megvárom azt, hogy valamelyik fa szóljon, hogy őt faragjam, mert ő inspirál. S akkor az öreg Michelangelónak a szavaival tudom én ezt illusztrálni. Ő azt mondta, hogy a szobrászat a legegyszerűbb művészet, azért, mert csak azt kell levenni, ami fölösleges. És én is így vagyok vele. Csak azaz, hogy meg kell érezni, hogy meddig fölösleges, és mit kell levenni. Nehogy az ember a „kezét” vagy a „lábát” levegye. Tudod, engem ihlet a faforma, de a fát én

összekombinálok a másik fával, viszont hagyom, hogy a fa gyökereinek, az ágaknak az iránya, az ágaknak a szétágazása beleszóljon a munkámba, hogy az odakéredzkedjen, és úgy kombináljam össze őket.

– Viszont ezeket a madár-motívumokat sokszor deszkára, ahogy te mondtad, grafikaszerűen vésed rá. Akkor már nem annyira a fa diktál, inkább a te képzeletvilágod.

– Ez igaz. De hogyha egy régi deszka kerül a kezedbe, amelyik kint rohadt az esőben, sárban, fagyban, akkor csak a fának az erezte maradt meg, a többi széthullott, elbomlott, kikopott. Ennek van egy rajzolata, ami mindig valamire emlékeztet. Hát énnekem akármit mutathatsz, engem minden a madarakra emlékeztet. És madarat csinállok belőle. Én mindenben madarat látok.

– Már elmondtad, hogy amerikai utadon milyen inspirációt kaptál, és hogy ott kaptál bátorságot, hogy fessd a fát. Mert a fát általában hagyják, saját színében lakkozzák.

– Igen. Vagy viaszkozzák. Én a fának az anyagát tisztetem. De viszont akkor, amikor már hozzányúlunk, vésővel vagy fűrészsel, akkor már az nem az a fa. Akkor az már a te gondolataidnak a fája. Vagy a te gondolataidnak az erőszakossága meglátszik már azon a fán. Művészetről beszélünk, ugye. Arról beszélek, hogy ezelőtt vagy harminchárom évvel eljutottam Párizsba. Ez volt az első nagy élményem, ami nagyon fölzsabadította a fantáziámat, és megláttam, hogy mit lehet csinálni. A másik pedig a nyolcvanas évek elején az amerikai út, amikor elmentünk a feleségemmel a sógoromékhöz Amerikába, Denverbe. És hát Denver az tudvalevő, hogy az Egyesült Államoknak a központja. Onnan csináltunk néhány ezer kilométeres kiruccanásokat autóval, és ne mondjam azt, hogy közvetlenül az indiánoknak az ősi kultúráját láttam, de nemcsak azt, ami már néhány száz éve ott áll üresen, a barlanglakásokat meg a barlangvárosokat, hanem azoknak az embereknek a formavilágát is. Ők természetiszelők. Mi már agyon vagyunk nyaggatva különféle izmusokkal, meg különféle irányzatokkal. Az indián ember hihetetlenül konzervatív ember, az is a baja, hogy nem tud fejlődni. Ezért van konfliktus az indiánok meg a fehérek között. Mert a fehér törekszik, mindig egy lépéssel előbb jár, az indiánus pedig lemarad egy néhány lépéssel attól, amit el kellene érnie. Egészen primitív körülmények között élnek az indiánok, ezért a természetimádatot megtartották. Az indián gondolkodást próbáltam én megfejteni. Én nem tudok sajnos angolul, de elbeszélgettünk tolmács segítségével egy idős asszonnyal, akinek igen dallamos neve volt, úgy hívják, hogy Lu Korn – Kék Kukorica. Ez is a természethez való közelségét mutatja. Ez a Lu Korn mutatta a férjének a munkáit, a kövekből csinált ékszereket, ő pedig tökhéjba helyezett agyagdarabból mintázott. Nem használták egyáltalán a korongot. Mintázott tíz-, tizenöt, húszcentis nagyságú

kis edényeket, melyeket csonttal fényeztek, és rajzokat karistoltak rájuk. Például van itt egy kis edényke, amelyik úgy néz ki, mintha rajta bogarak mászkálnának. És én mondom, ezek bogarak? Nem, azt mondja, ez felhő, és esik belőle vagy akar esni belőle az eső. Ők megszemélyesítik a természetet, és a denveri múzeum az ilyen naiv népeknek a múzeuma. Ott láttam egy nagyon nagy halat, fekete fából volt kifaragva, illetve feketére festett fából volt kifaragva, és a földfestékekkel, tehát a földnek a festékanyagával díszítették, és ezek szép, természetes, élénk színek. Ez bátorságot ad az embernek. És én majdnem imádkoztam, mert elmentem egy múzeumba, ahol kimondottan csak régi, ezeröttszáz, kétezer, kétezeröttszáz éves kerámiák voltak. Ezeknek a természeti embereknek rettenetesen nagy a dekoratív képességük. Azért csinálják, hogy minél szebb legyen, minél tetszetősebb legyen, hogy mindenki jókedvre derüljön. Ezek voltak azok, amikre én rácsodálkoztam, és elhoztam haza. A lelkemben. Még le se fényképeztem őket. Nagyon szépek, nagyon nagyszerű dolgok, de ha én ezt csinálnám, akkor azt mondják, hogy a Kalmár indián lett. Nem lett a Kalmár indián, hanem a Kalmár ezt magába szívta, és egy újabb itteni valóságba helyezte át.

– Az az érdekes, hogy ezeknek az indián művészeti hatásoknak nagyon sajátos kiválasztott vonalát követed. Mondjuk a szobornak az ünnepélyessége, színessége benne van, de az emberi alakok vagy istenalakok helyett te csak a madarakat választottad.

– Tudod, hogy hogy van. Már régóta a madarak rettenetesen tetszenek. A madarak azok a lények, amelyeket mi valószínűleg, hogy utoljára látunk, mert az embernek van egy csodálatos képessége, hogy mindent tönkretégyen maga körül.

*

Minden művészember magányos. Én is az vagyok. A művésztelepeken sosem tudtam alkotni, sosem tudtam dolgozni, úgyhogy nehezen tűröm azt, hogy egyáltalán valaki körülöttem legyen, ha valamit dolgozok. Csak akkor tudtam dolgozni, ha volt ott közelemben hely, ahol egyedül tudtam elspekulálgatni. Ha úgy jött, akkor mindenféle metszetet csináltam, növényről, csontokról. Főlnagyítottam, átstilizáltam, átformáltam, megfordítottam, szóval mindig mindenféle szemszögből néztem, és ilyen asszociatív dolgokat csináltam én nagyon hosszú ideig. Ehhez engem nagyon hozzásegített a topolyai művésztelep, ahol kellőképpen tudtam egyedül is lenni, és az egész művésztelep valahogy izolálva volt, kivéve az estéket, hogy nyugodtan tudtam magam a magam gondjaival, a magam munkáival foglalkozni. Nagyon sokat csavarogtam a völgyben vagy később a topolyai tó partján, a tulsó felén, ahol most is a

művészetelep van, és szedegettem a növényeket, szedegettem a csontocskákat, az ágacskákat, a virágokat. És akkor bementem a szobámba, és ott kiterítettem azokat, és nézegettem, rajzoltam és így alkottam a szobraimat. Először csak rajzokat csináltam. Sok érdekes rajz is sikerült ebből, s akkor a szobrok magukkal hozták illetve, így mondom helyesebben a rajzok magukkal hozták a szobrászati kezdeményeket. Azután elkezdtem rajzolni, elkezdtem mintázni. Van hogy egy elrontott szobrot félreteszek, és aztán előveszem évek után, s akkor belelátok valamit, és akkor úgy csinálom meg, ahogy legújabbán látom, vagy régi szobraimat dolgozom át.

*

Nagyon sok almacsutkaszobrom is van, ezeket ki is öntöttem alumíniumba. Csak az alumíniumnak, a szobrászok úgy mondják, nincs lelke.

A hetvenes évek végén volt egy infarktusom, az 1970-es évre gondolok. Bevittek a kórházba, igaz, hogy én két napig itthon voltam, nyavalyogtam, viszont annyira fájt a szívem, hogy mégiscsak engedtem a feleségem kívánságának, hogy be kell menni a kórházba, el kell menni a Kinka doktorhoz. Különbén mindig is nagyon jó barátságban voltam vele, megvizsgált, azt mondta, te itt maradsz, mert infarktusod van. És hát leszedték rólam a ruhát, beleültettek egy tolószékbe, és azzal vígan fölkarikáztak velem az ötödik emeletre. Ott kaptam egy majdnem külön szobát, egy ember volt velem, akivel azóta sem találkoztam, de már másnap odavoltam, nem tudtam mit csinálni magammal, én nem szoktam meg a tétlenséget, én mindig valamit motyogok. Kértem ceruzát, rajztáblát, akkor hoztak még a hátam mögé egy támlát is, nekitámasztottam a hátamat és így rajzoltam. Elsősorban egy csomó karikatúrát csináltam a kórházi élet visszásságairól. Nahát ezek ott a helyszínen érdekesek voltak és röhögtünk rajtuk. Ellenben kaptam halat. A halat kicsontoztam, mikor megettem, és külön rakosgattam és szárítottam a radiátoron a szálkákat meg a csontocskákat, és belőlük komoly szobrokat csináltam. Az egyik ezek közül egy olyan szobor, aminek a Duranci barátom olyan nevet adott, hogy Miki. Ez egy halcsontnak a mása. Gondolom érdekes, nekem sajnos nincs egyáltalán egy példányom se, de a gipsz talán még megvan valahol a padláson.

Ezek azok a fõnt említett „csõlátásnak” az eredményei, amiket csináltam, hogy ha nagyon, nagyon koncentrálok egy valamire, és azt igyekszem kihámozni, hát sajnos nem tudom most már, hogy tulajdonképpen ennek köszönhetem a szenilitásomat, vagy hogy ez szenilitás vagy pedig egy ilyen egyre való koncentráció, mert igencsak feledékeny vagyok, de hát koromnál fogva lehet,

hogy szenilis is, habár én ettől nagyon félek, mert ez bolonduláshoz vezet. Félek, mert addig érdemes még az embernek élni, amíg a gondolatainak az ura, és amíg a kezével tud alkotni. Utána fölösleges élnem.

Megjegyzem, én tudatosan készülök erre a napra, mert ha nehéz lesz a balta, nehéz lesz a véső, akkor megpróbálok festeni addig, amíg látok vagy tudok. Mert a szemem is elég gyöngé. Ezeknek részben én vagyok az oka, mert például szemeimnek a vitalitását úgy vesztettem el, hogy nagyon sokat csináltam vasszobrokat. És a vasszobrokat úgy készítettem, hogy behunytam a szemem, az egyik kezemmel fogtam a vasdarabot, amit hegesztettem, és a másikkal pedig hegesztettem. És a szemhéjon átvilágít az ívfény, és bizony nagyon megrontotta a látásomat.

Az idegeimet sajnos megrontotta ez az utolsó háború, mert az előző háborúban még nagyon fiatal voltam, nyom nélkül át tudtam evickélni, de most itt nagyon, nagyon sok igazságtalanságot láttam és sok igazságtalanság történt velem, úgyhogy ez mindig fölháborított és képes voltam bezárkózni a szobába, és egyedül üvöltözni, hogy ne hallja senki, és mindenkit szidni, mert nagyon, nagyon nehéz lelkiállapotban voltam. Még ide tartozik, nagyon hosszú ideig elég sokat ittam. És az idegsejteket tönkretettem. Én voltam az oka, mert egyszerűen nem bánatomban vagy örömben ittam, én azért ittam, mert szerettem.

*

Nem tudom, hogy meg tud-e még jönni az embernek az esze arra, hogy hogyan kellene együtt élni a természettel, és a természetet ápolni, mint a legközelebbi hozzátartozót. Sanda föltevésém szerint, meg nemcsak az én saját találmányom ez, hanem sokkal okosabb emberek mondták ezt, hogy az ember tényleg csak vendég a Földön, és ki fogja irtani saját magát, s át fogják venni a hatalmat a rovarok. A rovarok talán az egyedüliek, amiket nem tud kipusztítani az ember, mert annyi van. Most is sokkal nagyobb számban él rovar, mint amennyi ember van a világon. A rovarfajtáknak se szeri, se számuk, nem tudják össze se számolni, hogy milyen fajták, milyen családok meg mennyi van belőlük. Csak föltevések vannak. Millió fajta van, és én most egy nagy gondolatot kezdtem el ábrázolni, és elkezdtem rovarszárnyakat csinálni. Mert kedvenc témám volt mindig is ez, de most tudatosan csinálom. Szarvasbogarat, szöcskét, lepkét, szitakötőt formáztam. Többé-kevésbé ismert ez. Ez alkalmas technika. Itt van egy nagy szitakötő, nagysága olyan 80–90 cm lehet. A szárnyát nagyon finom drótkból készítettem. És a lábait szintén drótkból, a testet azt pedig kék és sárga festéssel készítettem el. Gondolom, hogy nem rossz.

Azután van itt egy kérész. A kérésznek a farknyúlványait meghosszabbítottam kb. egyméteresre, és akkor kezdődik a kérész természetesen szárnyakkal . . . Csináltam kb. egy 1 méter 10 cm-es fűvet. A fűnek a tetején van egy kb. 25, 30, 40 cm nagyságú szöcske. Azt hiszem, a rovarokat már csak a világmindenség pusztulása, vagy a levegő elfogyása vagy nem tudom én mi fogja megölni, de föltételezem, hogy az ember már nem lesz képes rá.

